

HADİSƏLƏR KONTEKSTİNDƏ

Diplomatiyada qadın izi: Zərif gücün yüksəlişi

Tarixi faktlar sübut edir ki, qadınlar hələ qədim dövrlərdən diplomatik proseslərdə vasitəçi, barişdirici və səfir kimi iştirak ediblər. Lakin onların fəaliyyəti çox vaxt rəsmi sənədlərə düşməyib, siyasi-ictimai təqdir qazanmayıb. Qadın diplomatların real təsiri çox zaman "yumşaq giç", "sosial empatiya", "emosional zəka" anlayışlarının kölgəsinə qalib. Halbuki, müasir diplomatiya bu keyfiyyətlərə heç vaxt olmadığı qədər ehtiyac duyur. Məhz bu zərurətdən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası 2022-ci il iyunun 22-də qərar qəbul edib ki, 24 iyun Diplomatiyada Qadınların Beynəlxalq Gününi olaraq qeyd olunsun. Bu təşəbbüsə Azərbaycanın da imzası var, ölkəmiz qətnamənin həmmüəlliflərinən biri olaraq qadınların beynəlxalq diplomatik proseslərdə rolunu tanınmasına dəstək verir.

Beynəlxalq araşdırımlar göstərir ki, qadınlar təhsil, səhiyyə, ətraf mühit və sosial müdafiə kimi sahələrə daha çox diqqət yönəldirlər. Belə ki, 2023-cü ildə İsvəçə Diplomatiya Araşdırımları İnstitutunun apardığı tədqiqatda qadın diplomatların iştirak etdikləri danışqların sülh sazişləri ilə neticələnmə ehtimalının 35 faiz daha yüksək olduğu qeydə alınıb. Bu göstərilər qadınların ədalət naminə, effektiv neticələr üçün diplomatiyada daha geniş təmsil olunmalarının vacibliyini sübut edir. Onlar konfliktlərin emosional və mənəvi tərəflərini dərkətme bacarığı ile münaqışların "yumşaq" yollarla həlliində fərqlənlərlər.

Tarixdə elə qadınlar olub ki, onların siyasi zekası, diplomatik məhərəti və strateji uzaqqorənliyi dövlətlərin taleyini müəyyən edib. Bu baxımdan, Azərbaycanın və ümumilikdə Şərqi ilk diplomat qadını Sara Xatunun fəaliyyəti dövlətçilik tariximizin nadir nümunələrindəndir. Sara Xatun XV əsrə yaşılmış Ağqoyunlu hökməndə Uzun Həsənin anası idi.

Oğlu Uzun Həsən dövlətin xarici siyaset məsələlərində anasının fikrine böyük önem verirdi. Bu, həm də Sara Xatunun diplomatik qabiliyyətinin, siyasi müdürüklünün və beynəlxalq nüfuzunun tanınması idi. Onun diplomatik fəaliyyətində ən diqqətənək məqam Osmanlı sultani II Mehmetlə apardığı danışqlardır. O dövrde Osmanlı imperiyası gücünün zirvəsində, II Mehmet isə Konstantinopolu (İstanbul) feth etmiş komandan, Avropa və Asyanın siyasi oyunlarını təyin edən şəxslərdən biri idi. Belə bir şəraitdə Ağqoyunlu dövlətinin Osmanlı ilə müharibə riski yaranmışdı. Məhz bu gərgin dövrde Uzun Həsən məsələni sülh yolu ilə həll etmək üçün Sara Xatunu Osmanlı sultanının düşərgəsinə göndərdi. Sara Xatun yüksək səviyyədə qarşılandı. Onun çıxışları, arqumentləri və diplomatik ustalığı nəticəsində II Mehmet Ağqoyunlulara hücum fikrindən daşındı və sülh əldə olundu. Bu sülh Ağqoyunlu dövlətinin müstəqilliyini qoruyub saxlamaq baxımından strateji əhəmiyyət daşıyırı.

Sara Xatunun nüfuzu yalnız Şərd coğrafiyası ilə məhdudlaşmırı. O, diplomatik bacarığı ilə Avropada da tanınır. Venesiya kimi dövrün mühüm diplomatik mərkəzlərindən biri olan şəhər-dövlət Azərbaycana göndərdiyi nümayəndə heyətlərin xüsusi tapşırıq verirdi ki, Sara Xatunla görüşün, onun nüfuzundan istifadə edin. Bu fakt göstərir ki, Sara Xatun beynəlxalq səviyyədə tanınan ve saygı göstərilən diplomat idi. Əslində, bu da onu sübut edir ki, qadınların diplomatiyada rolü heç də bu günün "gender balansı" prinsiplerine söykənen çağrışlarının nəticəsi deyil. Qadınlar tarixin hər dövründə istedad və zəkaları ilə siyasi səhnənin formalşamasında iştirak ediblər, sadəcə onların adları çox zaman arxa planda qalıb. Sara Xatunun adı bu gün Azərbaycan qadınları üçün həm tarixi qırur, həm də çağırışdır. Onun təmsilində qadının yalnız ailənin dayağı deyil, eyni zamanda dövlətin sütunu olduğunu öz təsdiqini təpib.

Keçmiş SSRİ dövründə də azərbaycanlı qadınların bu sahədə fəaliyyəti diqqətəlayiqdir. Onlar həm müttəfiq respublikalarda, həm də xarici nümayəndəliklərdə müxtəlif vəzifələrdə təmsil olunublar. Bu baxımdan, Sima Eyvazo-

24 iyun Diplomatiyada Qadınların Beynəlxalq Günüdür

vanın fəaliyyəti xüsusi önem kəsb edir. O, SSRİ-nin diplomatiya tarixində ilk qeyri-rus qadın diplomat kimi tarixe düşüb. Moskvanın nüfuzlu ali diplomatiya məktəbində təhsil alıb, 1985-ci ildə isə BMT-nin Cenevrədəki bölməsində məsul vəzifəyə təyin olunub. SSRİ-nin dağılmışına qədər burada diplomatik fəaliyyət gösterib, 1991-ci ilin oktyabrında SSRİ diplomatiyasındaki fəaliyyətindən istefa verərək müstəqil Azərbaycan Respublikasının Cenevrədəki ilk rəsmi nümayəndəsi olub. Bu, müasir Azərbaycan qadınının diplomatik məkanda öz sözünü deməsinin və dövlətin müstəqil iradəsini dünyaya çatdırmasının simvolik başlanğıcı idi.

Azərbaycanın mövqeyinin möhkəmləndirilməsi məqsədilə Tahirə Tahirova kimi peşəkar kadrlara geniş imkanlar yaratılmışdır.

Diplomatiyada qadınların yüksəlişi konkret nümunələrlə təsdiqlənir ki, onlardan biri də Dilarə Seyidzadədir. Dilarə Seyidzadəyə Ulu Önder Heydər Əliyev yüksək etimad göstərmişdir. Bu etimad uzun illər ərzində formalşmış inanın və ciddi idarəcilik tələblərinə cavab verən peşəkarlığın nəticəsi idi. 1999-cu ildə Azərbaycanın hələ regional və global siyasi transformasiyalardan keçdiyi bir dövrde, Heydər Əliyevin imzaladığı sərəncamlı Dilarə Seyidzadə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi, Prezident Katibliyinin reisi vəzifəsində təyin olunmuşdur.

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin 2024-cü il üzrə məlumatında bildirilir ki, Azərbaycan

Xarici İşlər Nazirliyində qadın işçilərinin sayı 147, kişi üzvlərinin sayı isə 214 nəfərdir. Həmçinin, diplomatik nümayəndəlikdə çalışıran 69 qadın, 297 kişi var. Qadınlardan ikisi səfir vəzifəsindədir. Onlar strateji danışqların iştirakçıları, beynəlxalq tribunalarda Azərbaycanın maraqlarını qoruyan hüquqşunaslar və humanitar diplomatiyanın daşıyıcılarıdır. Məsələn, 24 iyun - Diplomatiyada Qadınların Beynəlxalq Günü də onların zəhmətinə işq tutmaq və gələcəkdə beynəlxalq tribunalarda daha çox qadın səsini eşitmək üçün çağırışdır.

Mehriban xanım Əliyevanın yaratdığı nümunə və siyasi dəstək sayesində qadın diplomatların beynəlxalq arenada təmsilciliyi getdikcə artır. Ölkə başçısının sərəncamları ilə müxtəlif ölkələrə - Polşa, Ukrayna və Fransa qadınların səfir təyin edilmələri buna bariz nümunədir.

Sülh quruculuğunda, gender bərabərsizliyi ilə mübarizədə, humanitar siyasetdə və iqlim diplomatiyasında qadınların iştirakı getdikcə zərurətə çevrilir. Xüsusilə BMT-nin "Qadınlar, Sülh və Təhlükəsizlik" gündəliyində qadınların münaqışlərin həlli və postkonflikt cəmiyyətərin bərpasında oynadıqları rol açıq şəkildə vurgulanır. Qadınların potensialını düzgün qiymətləndirmək və qərarvermənin bütün səviyyələrində onların iştirakını təmin etmək bu günün və gələcəyin əsas çağırışıdır.

Azərbaycanın bu istiqamətdə atlığı addımlar, beynəlxalq səviyyədə qadın diplomatların tanınılması və dəstəklənməsi gələcək nəsil üçün müsbət preseident yaradır. 24 iyun - Diplomatiyada Qadınların Beynəlxalq Günü də onların zəhmətinə işq tutmaq və gələcəkdə beynəlxalq tribunalarda daha çox qadın səsini eşitmək üçün çağırışdır.